

immensa obra farinelliana. Com tots els estudis del gran crític italià, la present obra ha estat escrita amb emoció, posant-hi tot el cor. Fou un viatge a Montserrat, l'any 1935, en companyia dels seus amics Trias i Aldò-Moner, el fet que motivà aquest llibre. La Santa Muntanya desvetllà en l'esperit del gran comparatista el record de Humboldt i d'altres viatgers insignes que havien gaudit la pau del seu recer. I fou en aquest mateix viatge que, travessant els carrers de Vilafranca, aparégué en l'esperit del Mestre l'ombra patriarcal de Manuel Milà, i que el dringar d'una campana li evocà l'ànima commosa de l'autor de *Les muntanyes* i *La vaca cega*.

Tota l'obra de Farinelli és un esforç per a recollir les veus individuals que convergeixen, com en una orquestra, en la gran concepció de la *Weltliteratur*. El Mestre, un dels darrers romàntics, cercava la comprensió cordial de les figures que estudiava i s'esforçava a percebre'n llur accent més íntim. Els assaigs sortits de la seva ploma són sempre obra de la simpatia, i per això la seva crítica mai no és severa, i el desacord, expressat amb suavitat i com de passada. Les semblances que Farinelli escriu són de figures amb qui se sent lligat espiritualment, figures per ell estimades i amb les quals s'estableix una ampla comprensió. Amb paraula emocionada ens parla de la serenitat patriarcal de Milà i Fontanals, lliurat a la meditació de la poesia heroica castellana i de la poesia popular catalana, en recerca de les veus poètiques més pures; de la seva ànima contemplativa, d'una puresa gairebé angèlica, mal avinguda amb la passió indòmita, àdhuc quan té per intèrpret el mateix Shakespeare, i apologista constant de l'espiritualisme artístic, que troba meravellosament representat en Dant i en una part de l'obra de Calderón. I ens parla també del Maragall apòstol de la paraula viva, volent tancar en la poesia moments de gràcia original, en què els sons tornen a les coses la joventut del moment en què foren creades, i ens fan reviure l'emoció pura dels estats virginals. El vitalisme de Maragall, la seva victòria damunt el tumult, el seu afany d'universalitat, els seus contactes amb Goethe, són extensament glossats per Farinelli, amb preferència als valors de la seva poesia.

Aquest llibre, datat a Torí el desembre de 1939, és la veu d'un amic que ens fou adreçada en hores doloroses. Els catalans haurem de recordar-la sempre amb el més viu agraïment. Arrabassat d'aquest món l'abril de 1948, la memòria de Farinelli és digna que perduri per sempre entre nosaltres. No altra cosa que un record del Mestre hem volgut que fossin aquestes senzilles ratlles. «Lucirán mejorés tiempos», ens diu en el pròleg; «de las ruinas surgirán nuevos templos de civilización nueva; los muertos de grande espíritu volverán a la vida, y brillará de nuevo la esplendorosa luz invocada con todo el ardor de mi afecto en estas mis pobres páginas». Nosaltres, confiats en la perennitat dels valors espirituals, repetim amb fe aquestes paraules del Mestre.

P. BOHIGAS

Histoire sommaire de la poésie occitane des origines à la fin du XVIIIe siècle,
par A. JEANROY. Toulouse, E. Privat - Paris, H. Didier, 1945. VIII + 184 pàgs.

Com a coronament d'una llarga i fecunda vida d'estudis de les lletres occitanes, el Sr. A. Jeanroy publicà, l'any 1934, *La poésie lyrique des troubadours*, obra bàsica per als estudis trobadorescs que consolidà la ben fonamentada i extensa fama del seu autor. Ara, onze anys després, el degà dels provençalistes

ens ofereix, gairebé nonagenari, en aquest volumet de destinació popular — indispensable a tothom qui vulgui orientar-se en el coneixement de la poesia occitana — un conjunt de dades segures i de judicis responsables, degudament coordinats i estructurats en una sèrie d'interessants capítols redactats amb la seva típica claredat i exactitud que tant escauen en una obra d'aquest caràcter.

La *Histoire sommaire* s'inicia amb unes pàgines dedicades a la llengua romànica parlada al Migdia de França (els seus diferents noms, els seus límits, la contraposició entre els dialectes i la llengua literària). A continuació, el Sr. Jeanroy estudia breument els monuments més antics de la poesia occitana i els orígens de la lírica — amb els problemes que planteja i la teoria de l'amor cortès —, esbossa una ràpida història externa d'aquesta poesia lírica i exposa els conflictes de pensament i de recerca de formes — *trobar clus*, *trobar ric* — de la primera generació dels trobadors. Tot seguit són examinats els orígens i l'evolució dels diversos gèneres lírics fins al final del segle XIII (la cançó, la poesia religiosa, el sirventès i la cobla, els gèneres dialogats — tençó, partiment —, els gèneres objectius — pastorella, alba, cançó de dansa —, la poesia didàctica — els tractats tècnics i les enciclopèdies, els ensenyaments, l'epístola i la cobla moralitzadora —), així com la poesia narrativa en els segles XII i XIII (cançons de gesta i tradicions èpiques, narracions d'aventures, arturianes, mundanes, narracions breus, poemes històrics). Passats els primers segles de la literatura provençal, època d'esplendor i de gran florida a la qual és dedicada més de la meitat del llibre que comentem, hom es troba, en els capítols que es refereixen als segles XIV-XVIII, amb l'aparició de nous gèneres, de noves maneres, i amb la desaparició dels antics. Així anotem en el segle XIV, al costat de la poesia lírica i de la narrativa, que perviuen, algunes mostres de poesia dramàtica, bé que sigui possible de constatar la seva existència ja en la centúria anterior; en el segle XV veiem desaparèixer la poesia narrativa; en el segle XVI i primera meitat del XVII advertim l'esborrament progressiu de la literatura occitana i la penetració del francès com a llengua literària, amb una reacció — acompanyada de renaixença — favorable al gascó; en la segona meitat del segle XVII i en el XVIII, junt a la poesia religiosa i moral, que mai no desapareix, trobem una colla de composicions escrites principalment per a divertir, amb paròdies d'obres clàssiques i sàtires personals i collectives, i amb un nou gust per a la poesia pastoral i descriptiva.

En les pàgines dedicades als gèneres lírics en els segles XII i XIII, el Sr. Jeanroy aprofita i resumeix, naturalment, la seva *Poésie lyrique des troubadours*. En els altres capítols, agrupa, ordena i explica una sèrie de fets que, bé que haguessin pogut estar ja inventariats en obres com la *Histoire sommaire de la littérature méridionale du moyen âge*, de J. Anglade, mai no havien estat justament judicats, almenys alguns d'ells, abans d'aquesta obreta.

El darrer capítol, destinat a exposar alguns aspectes de la poesia occitana durant la primera meitat del segle XIX, s'ocupa preferentment del Felibrige i la qüestió de la llengua.

Malgrat el caràcter popular de la *Histoire sommaire de la poésie occitane*, cada capítol va acompanyat d'una escollida bibliografia que converteix aquest llibre en una utilíssima i fructuosa introducció als estudis provençals. L'autor no es proposa, és clar, d'ésser complet, i envia, per a més dades, a la seva *Poésie lyrique* i a la *Bibliographie des manuscrits littéraires en ancien provençal*, de C. Brunel. Així i tot, potser gosaria a remarcar l'oblit inexplicable en què són tinguts els diccionaris occitans: enlloc no he sabut trobar cap

esment del *Lexique roman* de Raynouard, ni del *Supplement-Wörterbuch* d'E. Levy, així com tampoc del *Petit dictionnaire provençal-français* del mateix Levy, tan útil al lector de textos dels trobadors. D'altra banda, al costat de la *Grammaire* de J. Anglade, hauria estat bo d'indicar l'existència de l'*Alt-provenzalisches Elementarbuch* d'O. Schulz-Gora. I tampoc no hauria hagut d'ésser oblidada la *Bibliographie der Troubadours* d'A. Pillét i H. Carstens, que dóna referència completa, fins al 1933, dels manuscrits coneguts i edicions de totes les obres de tots els trobadors.

En la seva *Anthologie des Troubadours* (Paris 1927), I, n., el Sr. Jeanroy manifestava, referint-se als noms de la llengua dels trobadors : «L'épithète de *provençale*, qu'on lui attribue habituellement, est fort inexacte, puisque la Provence n'a pas pris au mouvement poétique... une part prépondérante. Le terme n'a en somme pour lui que l'autorité d'une longue tradition (il est fréquent des le Moyen Âge) et la difficulté d'en trouver un meilleur. Ceux qu'on a essayé de lui substituer n'ont pas eu de succès, et avec raison : *roman*, lancé par Raynouard, est trop général (et se rattache à une théorie depuis longtemps abandonnée) ; *occitan* et *occitanien*, qui ont la faveur de quelques érudits et de nombreux félibres, sont pédantesques et mal formés». En el títol i en el text de la *Histoire sommaire*, en canvi — cal remarcar-ho — usa l'apellatiu *occitan*, i manifesta que l'únic inconvenient dels mots *occitan* i *occitanien* «est d'être des néologismes assez bizarrement formés ; mais ils ont l'avantage de s'appliquer également à tous les parlers d'oc, sans créer de préjugé en faveur de l'un quelconque d'entre eux» (pàg. 3), amb la qual cosa ve a arrenjar-se al costat dels erudits meridionals francesos i dels felibres, que des de fa més de trenta anys vénen usant aquesta designació, i també al dels lingüistes, entre els quals ella va obrint-se camí.

Aquest reeixit volum, digne del mestratge, per tothom reconegut, del Sr. A. Jeanroy, es clou amb un índex de noms propis que en facilita la consulta.

R. A. I S.

MIGUEL ASIN PALACIOS : *La escatología musulmana en la Divina Comedia*. Seguida de la *Historia y crítica de una polémica*. Segunda edición. Madrid-Granada, Escuelas de Estudios Árabes de Madrid y Granada (CSIC), 1943. XVI+616 pàgs.

Cal assenyalar amb alegria l'aparició d'aquesta segona edició d'un estudi que entre molts altres mèrits té el d'haver promogut la polèmica indubtablement major que registra la moderna investigació literàrio-cultural. L'obra havia estat publicada per primera vegada l'any 1919 com a discurs d'ingrés d'Asín Palacios a l'Academia Española. En 1927, esgotada l'edició, sortia un llibret, sota el títol de *Dante y el Islam*, que contenia un resum del discurs acadèmic degut al Prof. Emilio García Gómez. Difícil de trobar així mateix aquest volumet, era esperada amb veritable ànsia, en el cercles estudiosos espanyols i estrangers, la reimpressió que per fi les Escoles d'Estudis Àrabs de Madrid i de Granada han volgut oferir-nos no fa gaire.

En la nova edició ha estat suprimit de l'exordí de l'antic discurs, transformat en introducció, tot allò que no tenia relació amb el tema ; també s'ha prescindit